

DİKKAT

- “-ş” yapım eki, fiilin işteş çatılı olmasına yetmez. İşin aynı zamanda birden çok özne tarafından ve “birliktelik” ya da “karşılıklı yapma” anlamıyla yapılması gerekir.
 - Sınava son anda yetiştii.
- “yetiştii” yüklemine görülen “-ş” eki, fiilin işteş çatılı olmasına yetmez.

MERAK EDİYORUM

Dönüştü ve işteş fiiller, gerçek özneleri olduğu için aynı zamanda “etken” çatılı sayılırlar. Yani sorularda dönüştü veya işteş detayı istenmemişse bu tür fiillere “etken” fiil diyebiliriz.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin çatılarını öznelerine göre inceleyiniz ve tabloya işaretleyiniz.

Cümleler	Etken	Edilgen	Dönüştü	İşteş
1. Bu konuda seni bir daha uyarılmayacağız.	✓			
2. Özür dilememesi ilişkimizi bozdu.	✓			
3. Anahtarı bulmak için saatlerce arandı.			✓	
4. Annem ve babam daha eve gelmemişler.	✓			
5. İnsanların haklarına saygı göstermeliyiz.	✓			
6. Lafla peynir gemisi yürümez.	✓			
7. Sporcular minderin üzerinde güreştiler.				✓
8. Yiyecek içecek ihtiyacı köyden sağlanıyordu.		✓		
9. Bakkaldan iki ekmek ve gazete alacağım.	✓			
10. Oyun oynadıktan sonra eve gidip yıkandı.			✓	
11. Bahçede çocuklar neşeyle koşuyordu.				✓
12. Tüm hazırlıklar yola çıkmadan kontrol edildi.		✓		
13. Uzun uzun düşündükten sonra bizimle paylaştı.				✓
14. Arabadaki her şeyi kolilere doldurduk.	✓			
15. Düşüncelerini açıkça ifade etmelisin.	✓			
16. Dünkü sınavda bilmediğimiz sorular soruldu.		✓		
17. Baharla birlikte yeni limanlara yelken açtı.	✓			
18. Sizlerle birlikte olmayı en çok ben istiyorum.	✓			
19. Bütün dosyalar incelenip arşive gönderildi.		✓		
20. Genel kurula, yaşanabilecek sorunlar hakkında ayrıntılı bilgi verildi.		✓		

KARMA SORULAR

1. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde eylemin çatısı yanlış işaretlenmiştir?

	Cümleler	Etken	Edilgen
A)	Uzun zamandır bu kitaptan bahsedilmiyor.		✓
B)	Çalışmalarınız, çok takdir ediliyor.	✓	
C)	Kimse sizin uğraşlarınızı hafife almıyor.	✓	
D)	Bu sokaklar, her pazar yıkılıyor.		✓

2. Aşağıdakilerin hangisinde özne, hem işi yapan hem de yapılan işten etkilenen öge durumundadır?

- A) İsteddiği yerde durup fotoğraf çektirmedik diye saatlerce söylendi.
- B) Aracınızdaki tüm arızalar, yarına kadar giderilecektir.
- C) Yıllardır kimsenin girmediği bu tavan arasında pek çok eski belge bulundu.
- D) Yarışmada dereceye girenler, Başbakanlık tarafından da ödüllendirildi.

3. İşteş çatılı fiillerde iş birden çok özne tarafından karşılıklı ya da birlikte yapılır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisinin yüklemi işteş çatılı değildir?

- A) Toplantıda egzoz gazlarının küresel ısınmaya etkilerini tartıştılar.
- B) Günün sonunda o günün kazancını dört kişi aralarında paylaştılar.
- C) Annesinin geldiğini duyunca yerinden fırlayıp kapıya koştu.
- D) Sorularını okula taşıdığı için okulda da arkadaşlarıyla konuşamıyordu.

1. Etken çatılı eylemler yazarak bu eylemleri edilgen çatılı hâle getiriniz.

- oku- → okun-
- seç- → seçil-
- çöz- → çözül-
- yaz- → yazıl-
- sil- → silin-
- sev- → sevil-
- dök- → dökül-
- çal- → çalın-

2. Yüklemi "-l, -n" eklerinden birini almış gerçek özneli örnek cümleler yazınız.

- Küçük kız, annesinin de geleceğin öğrenince çok sevindi.
- Görevliler gelince biz bir kenara çekildik.
- İki yıl önce bu sevimli aile mahallemize taşındı.

3. Yapılış şekillerine göre işteş eylemlerin kaçaya ayrıldığını yazıp her birine beşer örnek veriniz.

İşteş eylemler yapılış şekillerine göre ikiye ayrılır.

KARŞILIKLI

selamlaş-

bakış-

tartış-

atış-

tanış-

BİRLİKTE

bekleş-

koşuş-

gölüş-

uçuş-

ağlaş-

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin çatılarını nesnelere göre inceleyiniz ve tabloya işaretleyiniz.

Cümleler	Geçişli	Geçişsiz	Ettingen	Oldurgan
1. Her şeyi denerim ama yapabildiklerimi yaparım.	✓			
2. Eserlerinde çeşitli konularda insanları bilgilendirmiştir.	✓			✓
3. Sınav sonuçları geçen hafta açıklandı.		✓		
4. Hafızasındaki tüm kötü anıları sildirmek istiyordu.	✓			
5. Bir işi yapabileceğine inanırsan mutlaka başarısın.	✓			
6. Babasından kalan koltuğa artık o oturacaktı.		✓		
7. İhtiyacı olan her şeyi babasına aldırdı.	✓		✓	
8. Verdiği cevaplarla herkesi çok şaşırtmıştı.	✓			✓
9. Akıllı insan, sahip olmadığı şeyler için üzülmez.		✓		
10. Odadaki herkes coşkuyla birbirine sarıldı.		✓		
11. Konukları bir bir masalarına oturttu.	✓			✓
12. Veda konuşmasıyla herkes hüngür hüngür ağladı.		✓		
13. Bir gülümseme insana çok şey kazandırır.	✓		✓	
14. Listeye bir kitap daha yazdırdı.	✓			
15. Gülümseme evde mutluluk, işte başarı sağlar.	✓			
16. Sözleriyle herkesi başaracağına inandırdı.	✓			✓
17. Yaptığı şakayla hepimizi güldürdü.	✓			✓
18. Bilgisayardaki tüm virüsler temizlendi.		✓		
19. Çekilen kuradan ben çıktım.		✓		
20. Bu soğukta bizi iki saat beklettin.	✓		✓	

KARMA SORULAR

1. Aşağıdakilerden hangisi "Aldığı paranın tümünü tatil için saklıyor." cümlesinin nesne - yüklem ilişkisiyle özdeştir?

- A) Uyuyan oğlunu uyandırmak için ona yavaşça dokundu.
 B) Tanıdık bir yüz bulmak için saatlerce etrafa baktı.
 C) İçeri kimse girmesin diye kapıda duruyor.
 D) Hastanın durumunu gelen doktordan öğrendik.

2. Yüklem geçişli olması cümlede nesne bulunmasını gerektirmez.

Aşağıdakilerden hangisinde bu durum örneklenmiştir?

- A) İndirimler sayesinde, istediğiniz her şeyi uygun ödeme koşullarıyla alabilirsiniz.
 B) Oğlunun doğum günü için köşedeki oyuncaktan bir oyuncak araba aldı.
 C) Dün geldiğinde görememiş hiçbir yerde eski arkadaşlarını.
 D) Akşam, yemek için orada olan tüm misafirlere anlatacaktı.

3. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde eylemin geçişlilik derecesi artırılmıştır?

- A) Elmaları tezgâhtan yere düşürdüm.
 B) Çocuğa taze sebze aldirdim.
 C) Yağmurda kalınca galiba üşüttüm.
 D) Bebeğimi çok zor uyuttum.

1. Yüklemi geçişsiz olan örnek cümleler yazınız.

- İstedikleri alınmayınca hemen ağladı.
 ı
- Hepimiz gibi o da yüksekten korkardı.
 ı
- Baharla birlikte tüm ağaçlar yeşerecek.
 ı
- Son zamanlarda biraz durgunlaştı.
 ı

2. Yüklemi geçişli olduğu hâlde nesne almayan örnek cümleler yazınız.

- Daha önce de buna benzer hatalar yaptığı için uyardım.
- Büyük bir keyifle, hiç sıkılmadan dinlerdik.
- Kimse görmesin diye iyice derinlere sakladı.
- Yemeğe gelersen sana da anlatırım.

3. Ettirgen ve oldurgen eylemlere beşer örnek yazınız.

Ettirgen

Oldurgen

yazdır-

pişir-

taşıt-

bitir-

açtır-

şisir-

arat-

oturt-

diktir-

uçur-

SIRA SENDE

Aşağıdaki cümlelerin çatılarını öznelerine ve nenelerine göre inceleyiniz. (Dönüslü ve işteş eylemleri etken kutusuna, ettirgen ve oldurgan fiilleri de geçişli kutusuna işaretleyebilirsiniz.)

Cümleler	Etken	Edilgen	Geçişli	Geçişsiz
1. Köpeğimiz bahçedeki yabancıyı görünce atıldı.	✓			✓
2. Ödevlerini hep zamanında yapardı.	✓		✓	
3. Kuşlar baharın gelişini müjdelercesine ötüşüyor.	✓			✓
4. Yazarın ele aldığı konular detaylı bir şekilde anlatılıyor.		✓		✓
5. Son anda yaşadığımız sorunlar tüm planlarımızı bir anda altüst etti.	✓		✓	
6. Kazandıkları parayı üç kardeş bölüşüyorlar.	✓		✓	
7. Kitapta insana ilham veren öyküler anlatılıyor.		✓		✓
8. Odasında yaklaşık bir saat kadar televizyon seyretmişti.	✓		✓	
9. Çalışanlarımızı meydana gelebilecek her türlü aksaklığa karşı bilgilendirdik.	✓		✓	
10. Sınıfın düzenini bozunca yine dersten atıldı.		✓		✓
11. Yemeğin altını açık unutup taşırdı.	✓		✓	
12. Etrafımızda bin bir renk kelebek dans edercesine uçuyor.	✓			✓
13. Bu konudaki önerileriniz yazılı olarak bildirildi.		✓		✓
14. Kitabın kahramanı uzun süre arkadaşlarıyla mektuplaşıyor.	✓			✓
15. Yazar, bu kitapla yarışmaya katılmaya hazırlanıyor.	✓			✓
16. On binlerce taraftar stadyumda coşkuyla bekliyordu.	✓		✓	
17. Parayı ödeyip, bütün borcunu sildirdi.	✓		✓	
18. Arkadaşının doğum günü partisinde yeni aldığı kıyafeti giymişti.	✓		✓	
19. Burada olanları başka yerlerde anlatmaman istenmişti senden.		✓		✓
20. Çocuklar Mehmet Bey'in fıkralarıyla gülüşüyorlardı.	✓			✓
21. İşleri baştan savma yaptığı için her yerde kıyasıya eleştiriliyordu.		✓		✓

BİRLİKTE ÇÖZELİM

1. Aşağıdaki cümleleri yüklemelerin yerine göre inceleyiniz.

	Cümleler	Kurallı	Devrik	Eksiltili
1.	Bırakın, fikirleriniz ve istekleriniz gökyüzünde uçuşan renkli balonlar gibi özgürce dolansın	✓		
2.	Yaşamın gerçeğini, hayatın özünü ve dengelerini dinliyorsunuz bu şarkıda		✓	
3.	Ah, bir deniz kıyısında buralardan uzak			✓
4.	Bu dünyada her şeyin bir mevsimi, her amacın bir zamanı vardır	✓		
5.	Pek çok hastalığı olumsuz düşüncelere bağlıyor doktorlar		✓	
6.	Ne kin ne garez ne hırs ne tamah			✓

2. Aşağıda verilen cümlelerin yüklemelerini bulup cümlenin isim cümlesi mi fiil cümlesi mi olduğunu kutulara işaretleyiniz.

	İsim	Fiil
1. Altın prangalar, demir olanlardan çok daha <u>kötüdür</u> .	✓	
2. Hiç kimse bir alışkanlığa veda etmek cesaretini <u>gösteremez</u> .		✓
3. Alışkanlık, <u>anahtarı kaybolmuş bir kelepçedir</u> .	✓	
4. Sevmek, birbirine bakmak değil; birlikte aynı yöne <u>bakmaktır</u> .	✓	
5. İnsan isterse taştan su, balçıktan gül <u>çıkartır</u> .		✓
6. Küçük avantajların peşinden koşarken büyük başarılarından <u>olabilirsiniz</u> .		✓

3. Aşağıdaki cümleleri biçimlerine ve anlamlarına göre inceleyiniz.

Cümleler	Biçimce		Anlamca	
	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz
1. Senin söylediklerine ben de katılmıyor değilim.		✓	✓	
2. Sanırım bu konuda beni destekliyor.	✓		✓	
3. Bugünlerde çok çaresizim.		✓		✓
4. Bu kadar yüksek sesle müzik dinlenir mi hiç?	✓			✓
5. Ne dersi dinliyor ne de sorularıma cevap veriyordu.	✓			✓

KARMA SORULAR

1. Aşağıdaki cümlelerden hangisi yüklemine göre diğerlerinden farklıdır?

- A) Bizi bu yola sürükleyen, genç bir yazardı.
- B) Sevgiyi öğrenmenin yolu, karşılıksız sevmektir.
- C) Yalnızlık dipsiz bir kuyu gibidir.
- D) Bu kitap için daha çok çalışmam gerekecek.

2. Aşağıdakilerden hangisi yüklemine göre diğerlerinden farklıdır?

- A) Uzun bir yolculuktan sonra iyi gelmişti bir fincan kahve.
- B) Bulamadı bir daha kaybettiği kolyesinin bir benzerini.
- C) Küçükken en sevdiği şey, resimlere bakıp hikâyeler uydurmaktı.
- D) Aradığı her şeyi rahatlıkla bulurdu bunca karışıklığın içinde.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisi eksilteli cümle örneğidir?

- A) Burada doğup büyümeme, hayatımı bu şekilde geçirmeme rağmen bu şehir öyle yabancı ki
- B) Sıkılmıştı tekrar tekrar aynı şeyleri okuyup düzeltmeye çalışmaktan
- C) Sanatçının ilk öyküleri, bir gazetenin hafta sonu ekinde yayımlanmıştı
- D) Bir yerlerden gözü ısıyordu biraz önce kapıdan giren adamı

1. Sesteş sözcüklerle hem isim hem de fiil cümleleri kurunuz.

- Aklına gelen isimleri hemen kâğıda yazdı.
- Ana yurtlarına döndüklerinde mevsim yazdı.
- Ekipler kısa sürede olay yerine vardı.
- Yanılmıyorsam bu kitap bende de vardı.

2. Bu cümlelerden devrik olanları kurallı, kuralı olanları da devrik hâle getiriniz.

- A) Uzun bir yolculuktan sonra bir fincan kahve iyi gelmişti.
- B) Kaybettiği kolyesinin bir benzerini bir daha bulamadı.
- C) Resimlere bakıp hikâyeler uydurmaktı küçükken en sevdiği şey.
- D) Bunca karışıklığın içinde aradığı her şeyi rahatlıkla bulurdu.

3. Tamamlanmamış cümlelere örnekler veriniz.

- Onu bir elime geçirirsem...
- Uzun çalılarının arasından bir çitirtti...
- Sizi öyle özledim ki...
- Bu kalabalık, bu trafik ve bu gürültü...

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümleleri yapılarına göre inceleyiniz.

Cümleler	Tek Yüklemlî Cümle	Filimsiz Cümle	Şartlı Cümle	İçinde Cümle Bulunduran Cümle	Birden Çok Yüklemlî Cümle	Birden Çok Yüklemlî Bağlaçla Bağlandığı Cümle
1. Eskiye ait ne varsa hepsini aradı, buldu.					✓	
2. Vazgeçmek için erken değil mi, dedi annesi.				✓		
3. Başarıya giden yol okumaktan geçiyordu.		✓				
4. Eskiye ve yeniye bambaşka bir anlayışla birleştirdi bu eserde.	✓					
5. Ne istediğini bilersen nereye gideceğini de bilirsin.			✓			
6. Uzun mücadeleler sonunda elde etti bu başarıyı.	✓					
7. Güzel bir tatil ona yaşadığı tüm sıkıntıları unutturabilir.		✓				
8. En büyük hayali, başarılı gençler yetiştirmek ve onların ülke yönetiminde söz sahibi olduklarını görmektir.						✓
9. Tabiatı dinlemeyi öğrenirsen onu duyabilirsin.			✓			
10. Yorucu bir günün ardından erkenden uyumustu çocuklar.	✓					
11. Karşınıza her zaman engeller çıkabilir, önemli olan sizin bu engeller karşısındaki tutumunuzdur.					✓	
12. Yazı hayatıma çeviriler ve denemelerle başladım.	✓					
13. Yaşayarak öğrendiklerinizi sizden sonrakilere de aktarın.		✓				
14. Sevilerek yaşamak istiyorsanız insanları seveceksiniz.			✓			
15. İyimser, her şeyi tozpembe gören bir Polyanna değildir.		✓				
16. "Onlar burayı ve buradaki insanları çok seviyorlar." dedi.				✓		
17. Acısı çok büyüktü fakat bir türlü ağlayamıyordu.						✓
18. Olumsuzluklar insanın sağlığını bozar.	✓					
19. Hepsi vatan için canını feda etmeye hazırды.		✓				

KARMA SORULAR

1. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yapısı diğerlerinden farklıdır?

- A) Çok uğraştım fakat başaramadım.
- B) Edebî dergileri de takip ederdi.
- C) Güçsüz kimselere yardım etmeliyiz.
- D) Buraların havası çok temizdir.

2. Aşağıdakilerden hangisi tek yüklemlî (basit) cümledir?

- A) Bana söyleseydin sana yardım ederdim.
- B) Kimler benimle gelmek ister, dedi.
- C) Zaten beni aramayacağını biliyordum.
- D) Kimsenin yerinde gözümüz yok bizim.

3. "Sen de dâhil kimse..."

Bu cümle aşağıdakilerden hangisiyle tamamlanırsa fiilimsili cümleye örnek olur?

- A) bu işi tek başına başaramaz, bunu biliyor olmalısın.
- B) orada bana yardımcı olma nezaketini göstermedi.
- C) bunun benim için önemini kolay kolay anlayamaz.
- D) gelmeyecek, dedi birdenbire herkesin ortasında.

1. Sıralı cümleler yazıp aynı cümleleri bağı cümle hâline getiriniz.

Sıralı Cümle:

- Yemekler pişirildi, sofralar özenle kuruldu.
- Yarım asırdan beri buradayız, böyle bir olayla hiç karşılaşmadık.

Bağı Cümle:

- Yemekler pişirildi ve sofralar özenle kuruldu.
- Yarım asırdan beri buradayız fakat böyle bir olayla hiç karşılaşmadık

2. Tek yüklemlî (basit) cümlelerde bulunmaması gereken unsurlar nelerdir, yazınız.

Tek yüklemlî (basit) cümlelerde yüklem dışında yargı bildirecek olan "ikinci bir yüklem, fiilimsi, -se/-sa ile çekimlenmiş bir fiil ve doğrudan aktarma cümlesinin" bulunmaması gerekir.

3. Farklı şekillerde yapılmış birleşik cümle örnekleri yazınız.

Fiilimsi Birleşik Cümle:

- Onlara vakit ayırmak, zaman kaybindan başka birşey değildi.

Şartlı Birleşik Cümle:

- Bir gün buraya tekrar gelersen o zaman beni daha iyi anlayacaksın.

İç İçe Birleşik Cümle:

- Bu fotoğrafların hepsi çok kıymetli, diyordu.

SIRA SENDE

Aşağıdaki cümleleri inceleyip boşluklara cevapları yazınız.

1. Küçük bir kuş geçiyor yukarıdan.

Anlamına Göre	: Olumlu Cümle
Yüklemine Göre	: Devrik Cümle
Yüklemine Göre	: Fiil Cümlesi
Yapısına Göre	: Basit Cümle

2. Büyüklerle bu şekilde konuşulur mu?

Anlamına Göre	: Olumsuz Soru Cümlesi
Yüklemine Göre	: Kurallı Cümle
Yüklemine Göre	: Fiil Cümlesi
Yapısına Göre	: Basit Cümle

3. İstikrarlı bir çalışmanın olmadığı yerde başarıya ulaşmak mümkün değildir.

Anlamına Göre	: Olumsuz Cümle
Yüklemine Göre	: Kurallı Cümle
Yüklemine Göre	: İsim Cümlesi
Yapısına Göre	: Fiilimsi Birleşik Cümle

4. Kurallara uymayı reddeden insanlar, toplum tarafından dışlanmayı da göze almalıdırlar.

Anlamına Göre	: Olumlu Cümle
Yüklemine Göre	: Kurallı Cümle
Yüklemine Göre	: Fiil Cümlesi
Yapısına Göre	: Fiilimsi Birleşik Cümle

5. Tembeller için şans diye bir şey yoktur, şans sadece onu arayanların karşısına çıkar.

Anlamına Göre	: Olumsuz/Olumlu cüm.
Yüklemine Göre	: Kurallı Cümle
Yüklemine Göre	: İsim cüm./Fiil cüm.
Yapısına Göre	: Sıralı Cümle

6. Hiçbirinin aklında mağlubiyet yoktu ama her birinin kalbi heyecandan küt küt atıyordu.

Anlamına Göre	: Olumsuz/Olumlu cüm.
Yüklemine Göre	: Kurallı Cümle
Yüklemine Göre	: İsim cüm./Fiil cüm.
Yapısına Göre	: Bağlı Cümle

7. Bu yolu takip edersek eve daha kısa sürede varırız.

Anlamına Göre	: Olumlu Cümle
Yüklemine Göre	: Kurallı Cümle
Yüklemine Göre	: Fiil Cümlesi
Yapısına Göre	: Sıralı Birleşik Cümle

8. Gençler, yeni işler yapabilmek konusunda desteklenmelidir, diyor ünlü gazeteci.

Anlamına Göre	: Olumlu Cümle
Yüklemine Göre	: Devrik Cümle
Yüklemine Göre	: Fiil Cümlesi
Yapısına Göre	: İç İçte Birleşik Cümle